

Rasulullah Aleyhisselâm'ın vefatı (H. 11. yıl - Rebûlevvel / M. 632 - Haziran) üzerine, Medine-i Münevvere'de Hz. Ebu Bekir r.a. halife seçilmişti. Fakat o günlerden itibaren Mekke, Medine ve Taif dışında bütün Arabistan'da irtidat (dinden dönüş) hareketleri ve isyanlar ortaya çıkmıştı. Bu üç şehir dışındaki Arap Kabileleri kimi tamamen kimi kısmen dinden çıkmışlar, dehşetli bir irtica (gericilik) hadisesi baş göstermişti.

İsyancıların bazıları “Namaz kılarız ama zekât vermeyiz” diyorlardı. Bu suretle zekât vermek istemeyenler hakkında ne gibi muamele yapılacağı, Ashap arasında tereddüde yol açtı. Hatta Hz. Ömer: “Lâ ilâhe illallah Muhammedün rasûlullah, diyenlerin üzerine nasıl kılıç çekeriz?” diyordu. Halife Hz. Ebu Bekir r.a. bu meseleyi kesin olarak halletti ve dedi ki: “Vallahi Rasulullah'a verdikleri bir oğlağı zekât olarak vermekten çekinirlerse, elim kılıç tuttukça onlarla savaşırım!” Hz.

Ömer ve diğer Ashab-ı Kiram da halifenin bu fikrinin doğruluğuna kanaat getirdiler ve mürtedlerle muharebede ittifak ettiler. İrtidat birdenbire pek büyüdü ve her tarafı dehşet bürüdü. İsyan bulutları ufukları kapladı, diğer yerlerde bulunan memurlar dönmeye, uzak ve yakın yerlerden hep kara haberler gelmeye başladı. Ehl-i İslâm bu karanlık gidişten korku ve dehşet içinde kaldı.

Rasullullah'ın son günlerinde “Esved-i Ansî” denilen birisi peygamberlik davasına kalkışarak Yemen'i karıştırmış, sonunda öldürölüp asayiş ve huzur sağlanmıştı. Peygamber Aleyhisselâm'ın vefat haberi üzerine bütün Yemen, Kinde, Hadramut memleketlerinde ahalinin çoğu dinden çıkarak büyük ihtilaller patlak verdi.

O esnada Benî Esed Kabilesi başkanı Tuleyhâ: “Bana Zünnûn adında bir melek vahiy getiriyor!” diyerek peygamberlik taslamaya başlamış, bazı kabileleri kendine bağlamıştı. Yemâme'de (Necid bölgesi) Müseylimetü'l-Kezzâb ise Benî Hanife kabilesini peygamberlik davasıyla elde etmiş ve günden güne güçlenmeye başlamıştı. Yine Benî Temîm kabilesinden Secâh isimli bir kadın, peygamberlik iddiasıyla etrafı yağmalyordu. Bu suretle her tarafta baş gösteren düşmanların sayısına göre müslümanlar çok az ise de, Halife Hz. Ebu Bekir, Peygamber Aleyhisselâm zamanındaki ahvali hiç değiştirmemek ve onun yoluna tamamen bağlı kalmak kaydıyla bütün mürtedlerle muharebe etmeye karar verip gereğini yapmış, İslâm ümmetini büyük bir irtica tehlikesinden kurtarmıştır.

Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ, 2/82-87; Zekai Konrapa Peygamberimiz, s. 445-448; İbnü'l Esîr, el-Kâmil fi't-tarih, 2/342-348.

Yalancı Müseylime

Peygamber Aleyhisselâm'ın vefatıyla (11/632) Hz. Ebu Bekir r.a.'ın halife olduğu sene, Arabistan'ın birçok bölgesinde kitleler halinde irtidat (dinden dönüş) hareketleri ortaya çıkmıştı. Bunlardan en büyük topluluğun başında ise, Necid bölgesinde yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzâb bulunuyordu. Müslümanların dinden dönenlerle mücadelesi bir yıl sürmüştü.

Halife Hz. Ebu Bekir r.a., hilafetinin ilk senesi H. 11. yılın son aylarında, Halid İbn Velîd r.a. komutasında bir askerî birliği Müseylime üzerine göndermişti. Hz. Hâlid'in ordusu Müseylime ordusuyla Yemâme'de H. 12. yıl Rebûlevvel ayında karşılaştı. Buradaki düşman ordusunun kırk bin civarında olduğu belirtilmektedir. Müslümanlar ise dört bin kişi kadardı. Yapılan çetin muhabere sonunda Müseylime, taraftarlarıyla "Hadîkatü'l-mevt / ölüm bahçesi" denilen, surlarla çevrili bir bahçeye sığınmak zorunda kalmış, müslümanlar duvarları aşarak burada Müseylime'nin adamlarından en az yedi bin kişiyi öldürmüşlerdir. Müseylime ise, Uhud Savaşı'nda Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşi b. Harb'in öldürücü mızrağıyla ve ardından Ebu Dücâne'nin kılıç darbesiyle yere serilip öldürülmüştür. Yemâme Savaşı'nda Müseylimetü'l-Kezzâb ordusundan ölenlerin sayısı kaynaklarda 20.000 kadar gösterilir. Müslüman şehitlerin ise Sahabe ve Tâbiînden toplam 1000-1200 civarında olduğu belirtilir. Bu sayıyı daha çok veya daha az gösteren kaynaklar da vardır. Bu şehitlerden 600-700 kadarı Ensar ve Muhacir olan sahabe topluluğuydu. Diğerleri de sahabeye görüşmüş olan Tâbiîn müslümanlardı. Bu savaşta Ashab-ı Kiram'dan birçok Kur'an hafızı da şehid olmuştur.

Yemâme şehitlerinden Kur'an hafızı (kurrâ) sayısı hakkında eserlerde farklı kayıtlar vardır. Bir kısmı bunların sayısını 700 olarak verir. Bazıları 70, bazıları da 500 kişi olarak gösterir. Yemâme'de şehit olan 700 kadar sahabiden isimleriyle tarihî kayıtlara geçmiş olanlar 70 kişi kadardır. 70 hafız şehit ifadesi buradan geçmiş olabilir. Muhaddis, müfessir ve tarih bilgini İbn Kesîr ise (ö.774/1373), Yemâme'de şehit düşen kurrâ-hafız sahabilerin yaklaşık 500 kişi olduğunu belirtir. Bu sayı gerçeğe daha uygun görünmektedir. Bu sarsıcı hadiseden sonra, o zaman dağınık sayfalar halinde olan Kur'an-ı Kerim'in tek kitapta toplanmasına karar verilmiştir.

el-Kâmil, 2/360-366; Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, 1/25-26; Târîhu't-Taberî, 3/296-97.

Kur'an'ın Derlenmesi

H. Ebu Bekir r.a.'ın hilafetinde, mürtedlerle şiddetli bir savaşın yapıldığı Yemâme vak'asında (H. 12.sene), birçok kurrâ-hafız sahabinin vefatı, bundan sonrası için de benzer kayıpların meydana gelme ihtimali, başta H. Ömer r.a.'ı gelecek için haklı bir endişeye sevketmişti. Bundan sonra Kur'an ayetlerinden bir kısmı zayi olabilirdi. Bu düşünceyle H. Ömer, Kur'an sayfalarının tek bir kitapta toplanmasını halifeye teklif etti. Bu teklifin kabulünde önce bir tereddüd gösteren H. Ebu Bekir, yapılan müzakere sonunda bu teklifin yerinde olduğu kanaatine vardı. Bunun üzerine Kur'an'ı toplayıp derleme işinin, vahiy kâtiplerinden ve güçlü hafızlardan olan Zeyd İbn Sabit hazretlerine verilmesi kararlaştırıldı.

Bu önemli teklifle karşılaşan H. Zeyd, 22 yaşında pek ağır bir yükün altına girdiğini fark ederek tereddütlü davranmışsa da, halifenin ısrarı karşısında bu büyük vazifeyi üzerine aldı. Bundan sonra titiz bir çalışmayla, yazılı Kur'an sayfalarını Ashab'dan toplayarak bir araya getirmeye başladı. Ellerde mevcut sayfaların bir kitapta toplanması için getirilen bütün yazılı metinlerin, Rasul-i Ekrem tarafından sahabeye okunup ezberlenmiş Kur'an ayetleriyle aynen uyuşması gerekiyordu. Ayrıca bu metinlerin Rasulullah Aleyhisselâm tarafından, vahiyle geldiği gibi yazdırılmış ayet metinleri olduğuna iki şahit isteniyordu. Aslında H. Zeyd, Kur'an'ın tamamını ezbere biliyordu. O sırada Kur'an hafızlarının sayısı da binleri buluyordu. Derleme işinde ezber ve yazılar (hıfz ve kitâbet) iki şahit gibi birleştiriliyor, ayrıca iki canlı şahit de isteniyordu ki, bu derleme çok sağlam esaslara bağlansın diye.

İşte ilk Kur'an derlemesi böyle gerçekleşti. Bu çalışmalar sırasında H. Ebu Bekir, H. Ömer, Osman, Ali ve bir kısım sahabe (Allah onlardan razı olsun), H. Zeyd'in yardımcısı durumundaydı. Daha önce ince taşlara, tahtalara, hurma dallarına, kürek kemiklerine, bezlere ve deri parçalarına yazılmış olan, yüzlerce hatta binlerce sahabe tarafından ezberlenmiş bulunan Kur'an metinleri, bu sefer Zeyd İbn Sabit'in usta kalemiiyle, kitap yaprakları yerine geçen ince deriler üzerinde, bütünüyle yazıya çekildi.

Bu ilk derleme işi bir yılda tamamlanmış ve derlenmiş Kur'an sayfalarına "Mushaf" adı verilmiştir. H. Osman zamanında mushaflar çoğaltılarak yediye çıkarılmıştır.

Ebû Şâme: el-Mürşidül-vecîz (Ankara 1986), s.48-71; es-Süyûtî: el-İtkân fî ulûmil-Kur'an (Dimaşk 1996), 1/181-189; ez-Zerkânî: Menâhilü'l-İrfân (Beyrut 1995), 1/204-209.